

*Ögərçi xoşdu mənə ətri,
həm səfəsi güllün,
Cəfası çoxdu, nə hasil ki,
yox vəfası güllün.*

Azərbaycan ədəbiyyatında qadın şairlərinin yaradıcılığı olduqca maraqlıdır. Bunların içində Xurşidbanu Natəvanın yaradıcılığı diqqəti cəlb edir. Pənciyyə bəğinə ovozuz meyvələr bəxş edən şairənin yaradıcılığı Azərbaycan ədəbiyyatının zənginləşməsinə səbəb olub.

Məhdiqulu xanım qızı Xurşidbanu Natəvan 15 avqust 1832-ci ildə Şuşada anadan olub. Xurşidbanu ailənin yeganə övladı, həm də Qarabağ xanlıqlarının sonuncu varisi olduğu üçün onu sarayda «Dürrü yekta» (Tək inci), el arasında isə «Xan qızı» çağırıblar. Xurşidbanu "Quran" ayələrini və dini cəhətləri öz bəzəməklə yanaşı, dünyəvi elmlərlə də tanış olub. Ərəb və fars dillərini Xan qızı dərindən öyrənərək klassik şeirin nəzəriyyəsini mənimsəyib. O, lazımı dərəcədə bilik əldə etdikdən sonra müntəzəm surətdə mütaliə ilə məşğul olub. Dahi şorq şairlərinin olo düşən nadir kitabları, qiymətli əlyazmaları Xurşidbanunu klassik ədəbiyyata bağlayıb. Qasım bəy Zakir, Mirzə Camal Cavanşir-Qarabaği, Mirzə Adıgözəl bəy Qarabaği, Əhməd bəy Cavanşir kimi hörmətli və tanınmış şəxsiyyətlər öz yaradıcılıqları, ədəbi söhbət və mübahisələri, eləcə də ağıllı məsləhətləri ilə Xurşidbanuda şeirə və sonotə olan şəvq və həvəsi qüvvətləndiriblər.

Natəvan yaradıcılığa təxminən XIX əsrin 50-ci illərindən başlayıb. İlk vaxtlar onun "Xurşid" imzası ilə yazdığı şeirlərin

Xurşidbanu Natəvanın anadan olmasından 185 il ötür

əksəriyyəti itibbatıb, yalnız cüzi bir hissəsi bizə gəlib çatıb. 1870-ci ildən etibarən şairə özünə "Natəvan" təxəllüsü götürərək, dərin məzmunlu qəzəllərini yazıb. Onun şeirləri hələ sağlığında dildəndilə düşüb, əlyazma şəklində yayılıb. Xurşidbanunun şeirlərini məzmun cəhətdən şərti olaraq dörd qismə ayırmaq mümkündür: aşiqanə şeirlər, təbiət gözəlliklərinə həsr edilmiş şeirlər, müasirlərinə yazdığı mənzumələr, hüznü şeirlər.

Natəvan yaradıcılığında hüznü şeirlər elə gözəl bədii təsvirdə verilir ki, müasir oxucu buna vələh olur. Aşağıdakı qəzəlo nəzər yetirək:

*Nə bəhr olaydı, nə ümman,
nə böylə göz yaşu cari,
Nə gül üzündə, ilahi,
bu növi şəbnəm olaydı.*

*Nə gül olaydı, nə gülzari-
gülsəninin dəxi seyri,
Nə xar möhnəti, bülbül,
səninlə möhkəm olaydı.*

*Nə cah olaydı, nə zindan,
nə karivan güzəri,
Nə Yusifi bu hələdə görən
bir adəm olaydı.*

*Nə bəzm, olaydı,
nə bazari Yusif əhvalı,
Nə rəhgüzərdə Züleyxa
qəm ilə həmdəm olaydı.*

*Nə ah olaydı, nə əfsus,
nə parə-parə könül,
Nə Natəvanın, ilahi,
həvəsi dərhəm olaydı!*

Şairənin yaradıcılığında aşiqanə şeirlər xüsusilə seçilir. Qadın üroyinin sevgisini öz pənciyyə dünyasında təsvir edən Natəvanın yaradıcılığı vələhdedicidir. Onun sevgi şeirləri tərbiyəvi xarakterli olmaqla yanaşı, sevginin ülviliyini, aliliyini göstərir. Şairənin aşağıdakı qəzəli diqqəti cəlb edir:

*Şuri-əşqin başıma axın sövdə gətirir,
Bu müşoxəsdə ki, eşq aşiqə qovğa gətirir.*

*Tari-zülfündü mənə
böylə giriftar eləyib.*

*Nə gələ başıma,
ol zülfü-mütərrə gətirir.*

*Gül üzün görmək
əgər mümkün olaydı bir dəm,
Hər zaman görmək
onu nuri-mücella gətirir.*

*Qaşu göz, novki-müca
fitnə üçün cəm olmuş,
Ox atıb, tiğ cəkib,
hər biri dəva gətirir.*

*Könlümü qarət edir eylə ki,
tari-zülfün,
Rumə, sanki həbəşi
ləşgəri-yəğma gətirir.*

*Nəqənin varmı şüuru bula aşiqə guyin,
Onu Məcnunə
tərəf cəzbeyi-Leyla gətirir.*

*Yusifin sanma,
dübarə görə Yəqub üzün,
Mehr bazarına gör getsə,
Züleyxa gətirir.*

*Yusif Misirdə gər aldı
Züleyxa nəqdə,
Nəqdi-can, aşiq olan,
aldə mühəyya gətirir.*

*Sidqi-qəlb ilə nisar
etmiş idin can nəqdin,
Natəvan, mücdə bu gün,
qətlinə fərma gətirir!*

Şairənin yaradıcılıq dünyası həmişə

diqqət mərkəzindədir. Onun şeirləri bu gün orta məktəbdə şagirdlərə tədris olunur və yaradıcılığı daim öyrənilir. Bu münasibətlə Ağsuda Azərbaycan ədəbiyyatında rübaiyə və qəzəlləri ilə tanınan Xurşidbanu Natəvanın anadan olmasının 185 illiyinə həsr olunan tədbir keçirilib. AZƏRTAC xəbər verir ki, tədbirdə mərkəzi kitabxananın direktoru Cəbrayıl Bədəlov, metodika şöbəsinin müdiri Məhbubə Əhmədova, uşaq şöbəsinin müdiri Ülkor Hacıyeva çıxış edərək Xan qızının həyat və yaradıcılığı barədə oturaqlı danışdı. Qeyd edilib ki, Məmməd Rahimin "Natəvan" poeması, İlyas Əfəndiyevin "Natəvan" pyesi məhz Xan qızına həsr olunub. Onun adına küçə, klub, kitabxana və məktəb var. Əlyazmaları, şəxsi gecim və əşyaları arxiv və muzeylərdə saxlanılır. Şairənin Bakıda heykəli, Şuşada büstü, Ağdamda qəbirüstü abidəsi qoyulub. Natəvanın Şuşadakı büstü ermənilər tərəfindən vəhşicəsinə gülləbaran edilib və tullantı metal kimi satılıb. Azərbaycanın hakimiyyət orqanlarının söyləri ilə həmin büstə aşkar edilərək Bakıya gətirilib. Sonda tədbir iştirakçıları "Xan qızı - Xurşidbanu Natəvan-185" sərəisi ilə tanış olublar.

Xurşidbanu Natəvan 1897-ci il 1 oktyabrda vəfat edib və Ağdamın "İmarət" qəbiristanlığında dəfn olunub.

Mahmud Əyyub